

Aran Haber Agency: Osmanlı aidiyetinin zamanla, imparatorluğun bütün ahalisini kapsayan bir sükimlilik haline geldiğini konuştuk. Daha doğrusu, "Osmanlılık" adını verdiğimiz resmî ideolojinin tüm gayretini, etnik ve inan farklılıklarının üstüne yaparak "Osmanlılık" ekseninde yeni bir kimlik ve "Osmanlı" ad altında yeni bir millet oluşturmaktadır.

Bu resmî milliyetçilik projesinin ne kadar başarılı olduysa, nereden, ne zaman ve nasıl baktığımızda bal olarak, rivayet muhtelifdir. İmparatorluk, bu ideolojinin her türlü resmîyet seviyesindeki mevcudiyetine rağmen dalmaktan kurtulamamı mıdır? Yoksa milliyetçilikler arasında ve Batı'nın edit bir biçimde Yeni Kolonyalizm yaptığı bir zamanda bu ideolojiye yaslanarak mümkün mü uzatabiliriz? Osmanlı'nın sonunda ortadan kalkarak Türkiye Cumhuriyeti'ne dönünce muhakkak ama bu imparatorluğun resmî ideolojisinin ve iktidarının iflasından mümkün kaynaklanmıyorsa, yoksa I. Dünya Savaşı'nın dayattığı doğrudan olmayan bir sonuç muydur? Dahası, ?Osmanlılık her durum ve koşulda Türk milliyetçiliğini dileyen veya onun karşısında bir ideoloji miydi?

Bu soruların cevaplarının okuyucularımızın olamayacağı farkındayız ama herhangi bir cevaplama aşamasında bilinmesi elzem olan husus, imparatorluk ahalisinin bu resmî ideolojiyi ne kadar benimsediğidir. Burada ise hiç değilse Türkiye'de, yerleşik kanaatler var. Osmanlılık ideolojisinin gayrimüslimlere hiç hitap edemediği ve onların arasındaki milliyetçilik cereyanlarının naleyemediği, Müslümanların deien oranlarda destekledikleri, zaten Türklerin ise "kendi aleyhlerinde olmasın" bu ideolojiyi canla bala savunmuş oldukları yolundaki görüşler sıkı tekrarlanır. Türklerin tavrı, Osmanlı döneminde Türk olduklarının bilincinde olmadıkları veya ancak Osmanlılık ve Osmanlılıktan kurtulduktan sonra Türk milliyetçiliğine baladıkları tezleriyle açıklanır. Bu yaklaşımın, imparatorluğun dalmışını açıklarken nereden bir de kronoloji var: önce gayrimüslimler, sonra Türk olmayan Müslümanlar en sonunda, herkesin ayrı ayrı gittiği noktadan sonra, bir nevi aresizlikten dolayı, Türkler milliyetçilik yapmaya balam. Haliyle, Osmanlı da, Türklük nceleyen ve dileyen bir kimlik olmaktadır.

!Osmanlı'nın gitmesi gerekir ki Türklük onun yerine gelebilirsin

Her türlü genellemede olduğu gibi bunların da sorunlu olduğunu ve tarih gerekleri açıklama çabalarının doğru olduğunu düşünüyorum. Evvela, yukarıda zikretmeye almış olduğumuz ancak Osmanlı'nın ortadan kalktığı veya kalkmaya yazıttığımız bir dönemde geliştirilebileceği için, tanımlı gereği, gemi kendi gününden geriye doğru okumakla tutturulabilecek bir izgidir. Meselâ, Yahya Kemal, leri gazetesindeki 24 Nisan 1921 tarihli "Ders" başlıklı yazısında şöyle diyordu:

"Cedlerimiz Osmanlı namını doğru kullandırlar, hıkmete bir hizmetle bal olmayan Türkler ve bütün millet-i Muhammed bu unvanı tamazd. (...) Tanzimat paaları, Avrupa'ya o yarı yamalak vukufıyla, devletin bütün tebaasını yurup yeni bir millet imal etmeye savatıklar zaman, eserleri olan ucubeye bu unvan (...) taktılar. Bu mübarek unvanı tabii Müslümanlar benimsediler, İkin Hristiyanlar zerlerine bile almadılar. Eer bu Osmanlı unvanı sadece bir unvan bahsinden ibaret kalsaydı yanmazdı; yazık ki Midhat Paası gibi ayrı ayrı halis Türkleri bile cazibesine kaplırdı da, kırk seneden beri iinden kamaz bir iye girdik. (...) Ancak her zaman ulemasın Osmanlılık hıyasında bizler, biz Müslümanlar yandı. Son asırda kaybettimiz en mühim ey bu millî idraktır. Dier milliyetler 'Osmanlılık' siyasetini bir fırsat saydılar, var kuvveti bazuya vererek bir millî kitle oldular (...) Seksen senelik bir İf olan 'Osmanlılık' siyaseti mütarekeden sonra bütün ehresiyle sırtı, ".Hristiyan ekalliyetlerin b-muahde ayrıldıktan sonra ise yd bile gln olur

Millî Mücadele'de Ankara'dan yana bir yazar olarak Yahya Kemal'in temel kaygısının siyasî olduğunu ve "Osmanlı" sisteminin iflas ettiğini göstermeyi amaldır söylemliyiz. Fakat kanılmaz olarak gemi ile ilgili yargılarda da bulunmaktaydı. 23 Mart 1921'deki "Yuvaya dönün" başlıklı yazısında da "saltanat" (imparatorluk) ve :onun resmî ideolojisi Osmanlılık aleyhine airane ve gl tesbitlerle doludur

Saltanat hayatından millet hayatına dönünce bazı unsurlara yazı arıyoruz ki ya Romalılar gibi dnmektense İrler" yahut da İspanyollar gibi dner İkin eski saltanatın altın rıyasına dalar, yar İ, yar sa yaar, bir türlü yeni bir (...) hayata giremezler. Biz Türkler bugün talihin bu merhalesinde bulunuyoruz

Eer Osmanl saltanat son zamanlara kadar kta-i arz zerinde oturabildiye, asl temeli olan Trk milletinin zararna oturdu! (...) Hakikatte Avrupa byk saltanatnn lkesinde ticaretini iletiyor, paalar istikraz ediyor, Trklere sonsuz hudutlar bekletiyorlard. O iyi gnleri ananlar 'Ne iyi gnlerdi' dedikleri zaman sormal: 'Evet ok iyi gnlerdi. Lkin kimler iin?' Evet, o iyi gnlerde Trk milleti bir kap halknn saadeti iin hem hlini feda ediyordu, hem de istikblini...(...) Trk milleti adn bile sevmeyen bir kap halknn saltanat siyaseti urunda hibir zaman kendine ait olmayan lkeleri mdafaa etmek iin asrlarca ordular kardktan

".sonra, zmir'de Yunan dman karsnda kendi z vatann mdafaa etmek iin ordusuz kald

Temsil niteliinin yksek olduunu ve Cumhuriyet'in kurulu yllarnda Osmanl mparatorluu'na ve Osmanlclk ideolojisine bak iyi yansttn dndm iin genie alntladm ama Osmanlclk ideolojisini deerlendirirken, Osmanl ile siyas bir ztlk dneminde gelitirilen bu grlerden ok, o ideolojinin, alr bir durumda oldu zamanlar dikkate almann daha doru olaca aizrdr. Burada ilgin olan, bir kriz dnemi srasnda gelitirilen grlerin nasl sabitletikleri ve kalc hle gelebildikleridir. Gemie daha serinkanl bakan ve kendisini birtakm ablonlar ile kstlanm grmeyen gnmz tarihiliinin, Yahya Kemal'in yazlarnda teecessm eden bu grlerden daha farkl Osmanlclk deerlendirmeleri yapaca ise izahtan varestedir. Mesela, Michelle U. Campos'un 2011 tarihli almas, eit ve hr vatandalk kavramna dayanan Osmanllk fikrinin Filistin gibi bir blgede ne denli kk salm olduunu vurguluyor. "Osmanl Kardeler" adl bu alma, Osmanlclk dncesinin, Mslmanlar, Hristiyanlar ve Yahudileri ayn kolektif kimlik altnda birletirmek hasebiyle, Britanya icalinden sonra Filistin'e hakim olan atma kltrne kar geerli olabilecek bir alternatifi ta 1917'ye kadar nasl yaattn bizlere gsteriyor. (Bkz. Ottoman Brothers. Muslims, Christians, and Jews in Early Twentieth-Century Palestine)

Dolaysyla, Mslman Osmanlların ve Trklerin, Osmanllk dncesine, artk o imparatorluun kttn tebellr ettii bir zamanda deil de daha ncesinde nasl yaklatklarna bakmak daha isabetli olur sanrm. Burada da belki ilk sylenmesi gereken, sonradan ekillenen birtakm grlerin aksine, en azndan baz Osmanlların, kendi Trklkleri ve Osmanl aidiyetleri arasnda bir tezat grmedikleri, bazlar iinse bu kimliklerin birbirinin .yerlerine kullanilabilir durumda olduklardr

Mesela, renkli bir kiilik olan Jn Trklerden Ubeydullah Efendi, 1897 Osmanl-Yunan Sava'ndan sonra yle :demekteydi

Benim gazete karmaktan maksadm hadisat ve vukuat- rz-merrenin benim efkrmda hsl ettii tesiri" sylemektir (...) Ben Mslmanm, Trkm, Osmanlym, Memleket-i Osmaniye denilen memleket ahalisindenim. (...) Ben be seneden beri Amerika ve Avrupa'da seyahat etmekteyim. Bu memleketlerde nerolunan ceraid ve resaili gryorum. Bu matbuatn muhteviyatnn yzde doksan dokuzu Mslmanlar, Trkleri, Osmanllar, Memlik-i Osmaniye ahalisini cihann en alak milleti, en vahi kavmi, en ".rezil halk olmak zere tasvir ediyor

Ubeydullah Efendi herhalde lkesinde etnik ve din aidiyet asndan bakalarnn da olduunun farkndayd ama burada Osmanl'ya aidiyetini kendi Mslman-Trk kimlii zerinden kurgulad dikkat ekiyor. Saray'a yazd bu mektupta II. Abdhamid'in de "nesl-i pk-i Etrak'den" (Trklerin temiz soyundan) geldiini vurgulamasnn ise imparatorluk dneminde ekillenmekte olan Trk milliyetili asndan bir nemi olsa .gerekir

Esasen bu 1897 savann mnhasran Trk veya Osmanl-Trk milliyetili zerinde cidd bir etkisi olduunu syleyebiliriz. Mehmed Emin'in [Yurdakul] bu sava dolaysyla yazd ve "Ben bir Trkm, dinim, cinsim uludur" ekinde balayan mehur iirinin, bugn sunulduu denli bir istisna olmayabilecei yolunda kantlara sahibiz. Mesela, Alemdar Yaln'n 30 sene kadar nce yaymlad ve yine Osmanl-Yunan Sava srasnda halk :iin yazlm olan anonim bir destanda u ifadeler vardr

Mlkmze temel atan arslandr"

Erturul'un olu Sultan Osmandr

Osmanllk bize andan niandr

Trkler iin lmek gavgada andr

Sultan Hamid bizim gazi babamz

Sayesinde salamlar yuvamz

(...)

Kuzu gibi gren Trk' aldandr
Atee saldr da bak ne canlanr
Yunan i grecek tfektir sanr
Gz olan buna nasl inanr
Osmanl Milleti gelmez akaya
".ndirir lobudu hemen kafaya

Trk ve Osmanl kelimelerinin birbirlerini pekitirerek kullanlmalarndaki kolayla bakarak diyebiliriz ki Yahya Kemal'in tabiriyle "Osmanllk siyaseti" yani Osmanlclk ideolojisi Trk milliyetiliini gerekli olarak dlamyor; Trk milliyetili, devletin resm ideolojisine kolayca eklemenebiliyordu. Osmanl devletinin "bil tefrik-i cins mezheb" diye zetlediimiz resm siyaseti, imparatorluun son demlerine kadar terk edilmemiken bunun yaplmas fevkalde nemlidir. Osmanlclk ideolojisinin sanldndan daha girift ve ok hcreli oldu anlalyor. Nitekim Cemal Paa gibi baz Osmanl siyasetileri, Osmanlcn Arap milliyetiliine de elvereceini dnmlerdi. Hl byleyse acaba gayrimslimler canibinde vaziyet nasld, mesel hem Rum ?milliyetisi hem Osmanlc olmak mmkn myd

FHA